Aa. Rl. 1952

Fig. 1. Kettinge. Ydre, set fra syd.

KETTINGE KIRKE

MUSSE HERRED

Om kirkens ejerforhold savnes oplysninger indtil 1666, da den tilhørte kronen[1], som imidlertid 1689 overdrog den til landsdommer Povl Matthiesen[2] (sml. †begravelse, s. 1099), hvis arvinger solgte den til Nysted-købmanden Christen Bremer[3] (sml. †begravelse, s. 1100). Gennem ægteskab med dennes enke, Wennike Cathrine Desington, kom byfoged i Nysted Michel Alrøe i besiddelse af kirken og nævnes som ejer 1726[4] (sml. kiste nr. 2, s. 1100). Senere tilhørte den hustruens tredie ægtemand, Johan Meyer i Nysted[3] (sml. alterstager, s. 1095), og 1755 ejedes den af Julius Henrich Fugl i Nysted[4]. 1770 var grevinde Raben ejer af kirken[5], som 1786 indlemmedes i grevskabet Christiansholm (Aalholm), hvorunder den stadig hører[6].

Kirken ligger på fladt terræn midt i byen. Kirkegården er udvidet mod syd, hvor den mod vejen har moderne mur med jernlåge. Nordsiden mod præstegården har trådhegn, men iøvrigt hegnes kirkegården af et stendige, hvori temmelig store asketræer vokser. Diget er delvis forhøjet i ny tid. I nordsidens østre del står en middelalderlig, rundbuet portal med køre- og ganglåge, der er falsede på indersiden. Under portalens lave, brynede takker sidder små cirkelblændinger og en lille rektangulær blænding. I vestsidens nordre del står en lignende, kamtakket køreportal ved siden af et stort asketræ.

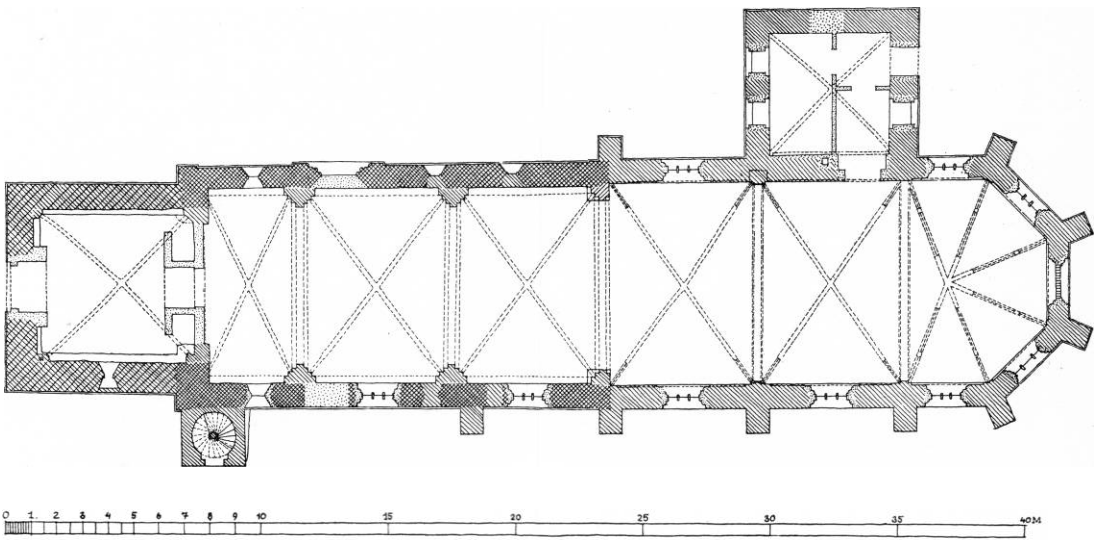

Fig. 2. Kettinge. Plan. 1:300. Målt af O.Jung 1944.

Den meget lange kirke består af romansk skib, senromansk tårn, gotisk østforlængelse og gotisk sakristi. Et †våbenhus har stået på sydsiden. Hele kirken er præget af en af professor Hans J. Holm ledet, i 1897 afsluttet restaurering.

Den romanske kirkes kor og gavle må formodes at være nedrevet, og skibets sydside er skalmuret og stærkt restaureret. Dog ses en østre hjørnelisén, der optager en rekonstrueret skråkantsokkel. Vestligst på muren sidder et restaureret, romansk vindue, og midt på muren er spor efter et andet. Et tredie har Hans J. Holm iagttaget vest for det østligste moderne vindue i form af et rundbuet vinduesstik bestående af to halvstensstik med et omløbende løberskifte over hvert. Sydportalen sporede Holm som en tilmuret rundbue. På skibets nordside er den romanske arkitektur trods stærk restaurering godt bevaret og de romanske detailler omhyggeligt istandsat (fig. 3). Muren har hjørnelisener og enkelt skråkantsokkel; de tre romanske vinduer har aftrappet sålbænk, lysningssten og pudset stikunderside, indvendigt er stikket helstens. Det vestre vindue er forsynet med blyrude, de to andre er blændede i lysningen. Den tilmurede nordportals lave fremspring afsluttes med to afrundinger (fig. 4); fremspringets østlige del har været ødelagt af et stort, spidsbuet vindue. Den mangefalsede døråbning har yderst en helstens rundbue over affasede, lodrette false og en vederlagssten bestående af en vulst og en lille platte, der også går over de to næste false, hvoraf den anden er en rundstav med klokapitæl. Den inderste fals er forneden affaset, men har helstens stik uden fas. Nordsidens rundbuegesims er moderne. På indersiden af skibets mure ses over hvælvene blank mur, men ingen oprindelige detailler.

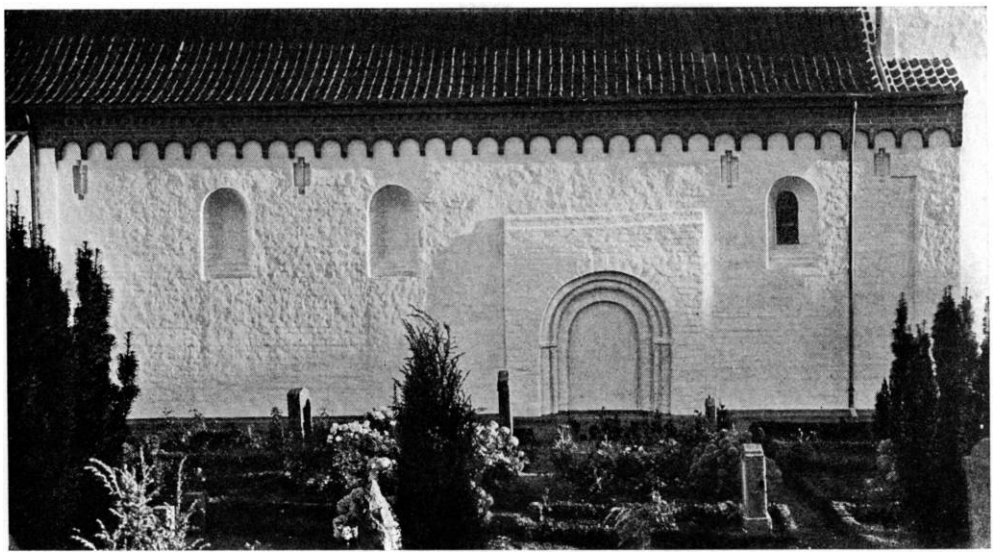

Aa. Rl. 1952

Fig. 3. Kettinge. Det romanske skibs nordside,

Tårnet er en senromansk tilbygning, men så stærkt overpudset, at næsten alle detailler er tilsløret. Forbandtet af de røde munkesten er meget uregelmæssigt, der er konstateret indtil seks bindere på rad; indvendig ses en glittet, romansk rygfuge. Udvendig er hele murfoden med skråkantsokkel ny. Sydsiden har et højtsiddende, romansk vindue, der indvendig er afskåret af det gotiske hvælv og er tilmuret i yderflugten. Vinduet har indvendig helstens stik med pudset underside. I lysningen er med mørtel dannet en fals mod et egebrædt på 88 x 33—38 cm, der udefra uden ophængningsanordning har lukket hullet. Vinduets udvendige smig er pudset og hvidtet før tilmuringen. Vinduets højde over jorden synes at angive, at det har ført ind til et tårnpulpitur, som der iøvrigt intet vides om, men som formodentlig har haft arkadebuer ind mod skibet. Opførelsen af disse buer, som man må tænke sig såvel i pulpiturstokværket som i underetagen, har medført, at skibets romanske vestgavl er nedrevet i sin fulde højde. Da arkademuren senere blev nedrevet, lod man tårnmuren derover hvile på en stor spidsbue, hvorunder der er muret en moderne forstærkningsbue. Tårnets første mellemstokværk har mod nord og syd fladrundbuede glugger med smig og fals og vandret bund; det søndre er blændet. Andet mellemstokværk har mod øst en lignende, men noget omdannet glug mod øst ved siden af skibets tagryg. Glamhullerne er i deres nuværende form nye, før restaureringen var de fladbuede eller kurvehanksbuede. Også tårngesimsen er ny, den bestod før restaureringen af et afrundet rulskifte over en udkragning. Indvendig ses i klokkestokværket radiale bomhuller samlede ved hjørnerne. De ligger 135 cm under muroverkanten. Tårnets pyramidespir er nu

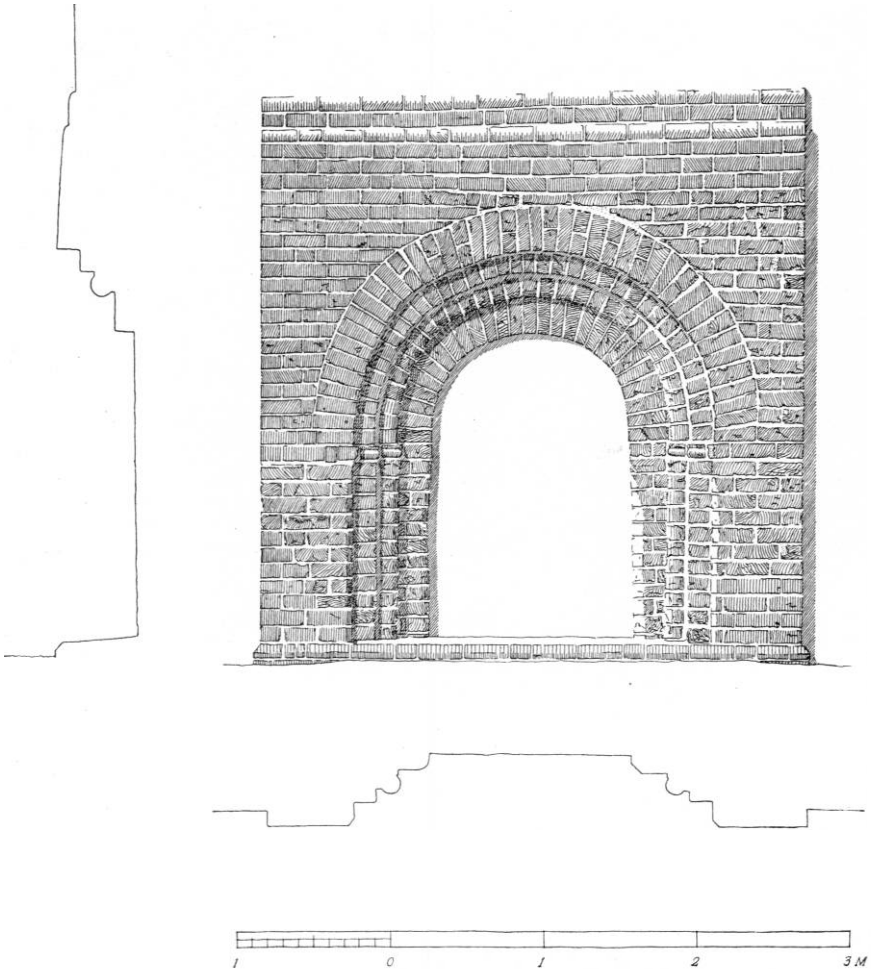

Fig. 4. Kettinge. Nordportal. 1:50. Målt af Preben Saggau 1944 (s. 1088).

dækket med bæverhaler og har stor fløjstang. 1755 angives spiret at være spåntækt (præsteindb.). Tårnrummet er i gotisk tid blevet overdækket med et krydshvælv med vægbuer og pærestavprofilerede ribber, der har halvstens overribber. Dette er næppe sket, før det formodede tårnpulpitur blev taget ned, og formodentlig er tårnhvælvet muret samtidig med skibets hvælv. I tårnets vestmur har højt under hvælvbuen været indsat et stort, fladbuet, falset vindue, der blev »forbedret« ved restaureringen sammen med vestdøren, der 1853 var foreslået indsat, »hvorved en lys og hvælvet vestibule er vundet« (syn) i modsætning til det gamle, mørke våbenhus. Skillevæggen mellem skib og tårnrum er vist opsat samtidig.

Trappehuset ved skibets sydvesthjørne er vist gotisk, omend stærkt ommuret allerede inden restaureringen. Bag den fladrundbuede dør hviler spindeltrap-

pens trin på vandrette udkragninger. I gulvets røde mursten ovenfor trappen er nedlagt en lilje af gule teglsten.

Østforlængelsen er antagelig i 1300-årenes begyndelse opført som erstatning for den formodede romanske korbygning. Det gotiske kor er bygget i samme bredde som skibet af røde munkesten i munkeforbandt og med samtidige støttepiller på langmurene og ved det femsidede østfag. Pillernes nuværende afslutning og udsmykning er moderne. Af de oprindelige vinduer findes nu kun det store, blændede stavværksvindue i øst (fig. 5). De ydre, lodrette false er fasede, anden fals er kvartrund, delvis fornyet, tredie fals består til dels af kun 7 cm tykke søjlestavssten. Det kun delvis bevarede netværk, hvoraf et brudstykke er i Nationalmuseet, er af vulkansk tuf. Indvendig ses dele af den ene midtstav, der har sædvanlig vinduesprofil og et svært vinduesjern. Under vinduet sidder en lille, fladbuet, falset glug. Hans J. Holm rekonstruerede vinduerne i de øvrige fag af østforlængelsen efter delvis bevarede stik som simple stavværksvinduer, men det vides ikke, om de alle oprindelig har haft netværk af tuf.

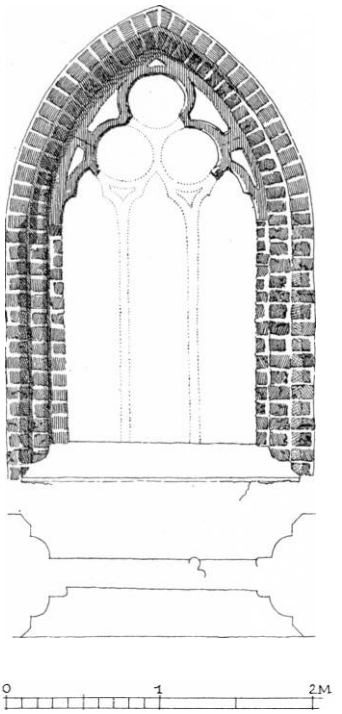

Fig. 5. Kettinge. Østvindue. 1:50. Målt af O.Jung 1944 (s. 1091).

Østforlængelsen har tre samtidige hvælv, hvis ribber forneden har pærestavprofil, men er retkantede foroven. I østhvælvet er profilet på midten afbrudt af en firkantet klods, og ribberne hviler her på profilerede konsoller, medens de helstens gjordbuer og kvartstens vægbuer i de to andre fag hviler på konsoller med skråkantprofilering; hvælvene har helstens overribber. Indvendig har kormurene et kvartstens tilbagespring, i østfaget i sålbænkshøjde, i de andre fag ca. 2,5 m over gulv.

Det romanske skibs tre *krydshvælv* må være omtrent samtidige med østforlængelsens. Det vestligste fag er meget smalt af hensyn til de oprindelige døre i midtfaget. De har helstens vægbuer, falsede gjordbuer og langs vægbuerne en kvartstens liste. Hvælvene hviler på falsede vægpiller med profileret kapitæl, det nordvestre noget forenklet. Ribberne er forneden kvartstens, foroven halvstens; helstens overribber. I alle hvælvingerne var før restaureringen indlagt svære trækbjælker, som nu er erstattet med snoede jernankre.

Det gotiske *sakristi* er så stærkt skalmuret, at ingen oprindelige detailler er synlige. Det har en oprindelig krydshvælving med halvstens vægbue mod kormuren; ingen overribber. Døren til koret er udvidet i barok form, da bygningen

tjente som gravkapel (sml. s. 1099); den dertil hørende jerndør sidder nu mellem skib og tårnrum (sml. s. 1097). Fra denne tid stammer antagelig også et rundt vindue mod øst og vest og et lavt valmtag, som forefandtes inden restaureringen. Bygningen anvendes nu som varmekælder og præsteværelse.

†*Våbenhuset* på sydsiden anvendtes efter 1853 som materialhus[7], og 1872 foresloges det nedrevet, hvilket var sket inden restaureringen i 1890'erne. 1838 ønskede synet et vindue indsat i våbenhuset, der var helt mørkt.

Tagværkerne er nyere og hængt med vingetegl, spiret dog med bæverhaler. 1890 blev 10 fag med gammelt munketag nedtaget (rgsk.).

Gulvet i kor og skib er ved restaureringen lagt af røde og gule mursten i monster, i tårnet ligger grå og gule fliser samt sort-hvide marmorfliser og i præsteværelset grå og gule fliser. Hele kirken har nu, bortset fra det romanske skibs nordside, store moderne stavværksvinduer og moderne gesimser. Detaillerne står røde mod hvidtede mure; før restaureringen var kirken »farvet«, sandsynligvis lyserød.

KALKMALERIER

Hvælvingerne i *kor* og *skib* er helt dækket af sengotiske kalkmalerier, som muligvis kan henføres til Elmelunde-mesterens skole. Billederne er imidlertid så stærkt restaurerede af Mads Henriksen i 1897, at de nu for største delens vedkommende fremtræder som hans værk[8]. Østhvælvet rummer en dommedagsfremstilling, i midten Kristus som verdensdommer, flankeret af Maria og Johannes Døberen; i den nordligste kappe lukker S. Peder de salige ind i himmelborgen, og i sydkappen pines de fordømte og nedstyrtes i helvedesuhyrets gab. I andet hvælv fra øst vises skabelsen; i nordkappen skaber Gud sol, måne og stjerner og sætter deres baner, her er i kappefligene desuden malet evangelisterne Lukas's og Johannes's symboler; i østkappen skabes jord, fugle, fisk og dyr, og i sydkappen mand og kvinde, i kappefligene findes her Markus's og Matthæus's symboler; endelig ses i vestkappen syndefaldet og uddrivelsen af paradis. I de tre næste hvælv skildres lidelseshistorien, begyndende i tredie hvælvs østkappe med Kristi bøn i Gethsemane have og judaskysset. I vestkappen fremstilles Kristus for Herodes og Pilatus, mellem hvis højryggede stole Judas ses hængende i et træ. Sydkappen viser hudflettelsen og nordkappen bespottelsen. I kappefligene ses her mod nord bebudelsen og Marias møde med Elisabeth, mod syd kongernes tilbedelse og fremstillingen i templet. I fjerde hvælving ses mod nord tornekroningen og mod øst korsbæringen. I sydkappen kaster soldaterne lod om kjortelen, mens en mand rækker Kristus et bæger(!), og i vestkappen nagles Kristus til korset. I femte hvælvings østkappe stikker Longinus spydet i siden på den korsfæstede; ved den ene side står Johannes

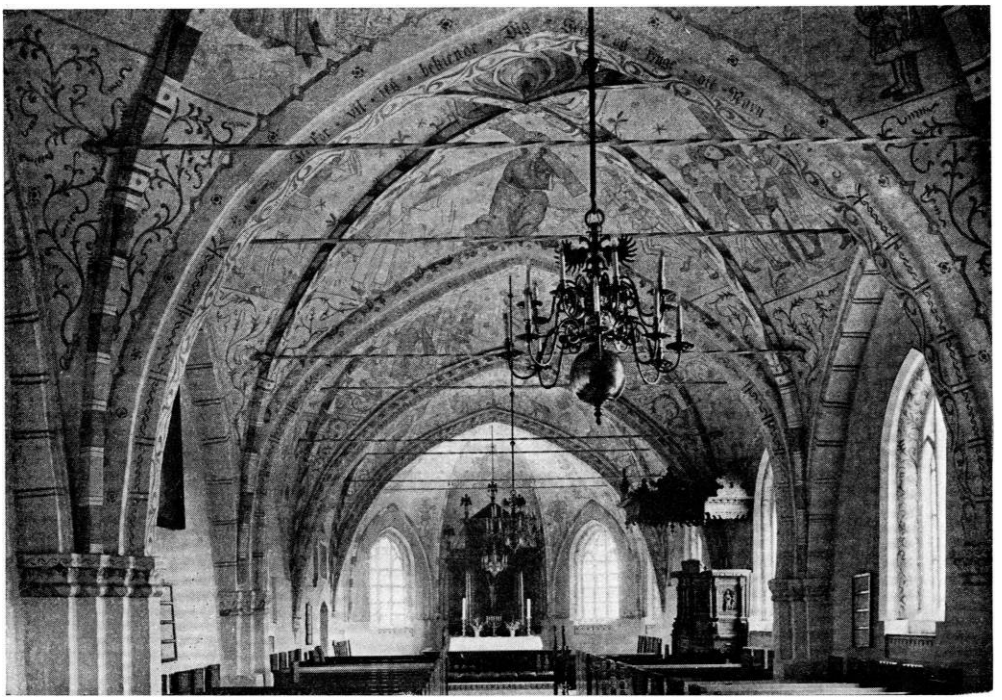

E. Skov 1951

Fig. 6. Kettinge. Indre, set mod øst.

og kvinderne, ved den anden side ses bl. a. høvedsmanden til hest. Sydkappen viser nedtagelsen af korset, i vestkappen begræder og salver kvinderne liget, og i nord ses gravlæggelsen. Alene vesthvælvets billeder er nrestaurerede, men meget utydelige. Der synes i alle kapper at have været malet store djævle, i vestkappen forstyrrer de således en kvinde i at kærne smør, og i øst ses desuden en klokke. En indskrift i vest synes noget forvansket, muligvis har der på plattysk skullet stå: »hialp got« (»hjælpe Gud«). Billedbaggrunden er overalt strøet med stjerner og firbladede blomster; ribbedekorationerne er nye, undtagen i østhvælvet, rosetterne i hvælvingstoppene og kappefligenes rankemotiver er nymalet efter fundne spor. Farverne er overvejende holdt i gult og rødt og virker som helhed behageligt.

Udsmykningen af tårnrummet og præsteværelset er ny, udfort 1897.

Samtidig med hvælvingerne er også *væggene* i sengotisk tid blevet dekoreret med »en art arkitekturmalerier«, som nu er helt forsvundne. Det samme gælder nogle rester af glittet puds med ornamenter »i romansk karakter«, som fandtes under de gotiske vægbilleder i den romanske del af kirken, samt en *ribbede ko ration* bestående af striber og palmetagtige blomster, som formodentlig er malet kort efter hvælvingernes opførelse. Endelig skal der på ribber og buer have været en renaissancedekoration i mørke grå farver.

INVENTAR

Alterbord, 87 cm højt, 212 cm langt, opmuret af munkesten, 31 cm fra korets østvæg; bordet dækkes på de tre sider af et moderne, umalet alterbordspanel.

†*Alterklæde* af blåt manchester, nævnt som gammelt 1798 (rgsk.).

Altertavle i høj-renaissance, ifølge †malet årstal skænket 1612. Tavlen, der synes udgået fra samme værksted som prædikestolen (s. 1096), svarer i opbygning til altertavlen i Døllefjælde (s. 1047), men er rigere udsmykket med englehoveder og dygtigt skåret beslagværk. Det tredelte storstykke har i midten et malerifelt flankeret af to smalle sidefelter, indeholdende nederst en kvadratisk fylding i pærestavramme, derover et slankt arkadefelt og øverst en lille trekantgavl. Af de slanke storsøjler, som bærer den stærkt fremspringende gesims, mangler nu det yderste par. Det glatte postament har på midten en volutsvungen englehovedkonsol, som bærer et lam, hvilende på en bog. Topstykkets tre arkadefelter har udsvejfede pilastre, som i midtfeltet er vendt på hovedet ved en istandsættelse. Tavlen krones af en trekantgavl med et englehoved i gavlfeltet. Stor- og topvingerne er forsvundet, mens de små postamentvinger er bevaret under storstykkets sidefelter. Yderst på topstykkets postament og gesims samt over topgavlen er på firkantede postamenter anbragt store basunblæsende engle.

Tavlen står nu i renset egetræ. 1755 fandtes foruden adskillige skriftsteder årstallet 1612 samt lensmanden på Aalholm Knud Urnes og hustru Margrethe Grubbes navne og våben (præsteindb.). I storstykkets midtfelt sidder nu et maleri af Kristus på korset, en kopi efter Rubens, signeret Marion Saxtorp 1942. Billedet har afløst et ældre maleri: Hyrdernes tilbedelse, efter Jordaens, svarende til et maleri i Fuglse kirkes altertavle (s. 722); det hænger nu på skibets nordvæg. Det oprindelige alterbillede forestillede nadveren (præsteindb.).

Altersølv. Kalk fra 1785, 23 cm høj. Rund fod med fodplade og hulkehl over vulst, trinde skaftled og fladrund, midtdelt knop; kraftigt bæger med udsvejfet kant, indvendig forgyldt. Under bægerets rand står med graveret kursiv: »Givet til Kiettinge Kirke Anno 1785 Af«, og derunder i en oval med festons og sløjfe initialerne »A C H R« (Anna Catharina Henningia Raben, født von Buchwaldt). På bægerets modsatte side er graveret to kronede våben for Raben-Levetzow og Buchwaldt. I bunden Københavns bystempel 1785 og mestermærke for Zacharias Jonsen (Bøje 605); på randen er indprikket en vægtangivelse: »W. 42 lod 1½ qt.« *Disk* fra 1946, stemplet I. Holm. *Oblatæske,* rimeligvis samtidig med kalken, cylindrisk. Tvm. 8 cm. På låget er graveret samme initialer som på kalken. Under bunden Zacharias Jonsens mestermærke og indprikket vægtangivelse: »W. 9 lod 1½ q.«.

**Kalk* fra 1663, se Bregninge kirke. †*Disk,* glat, med cirkelkors på randen.

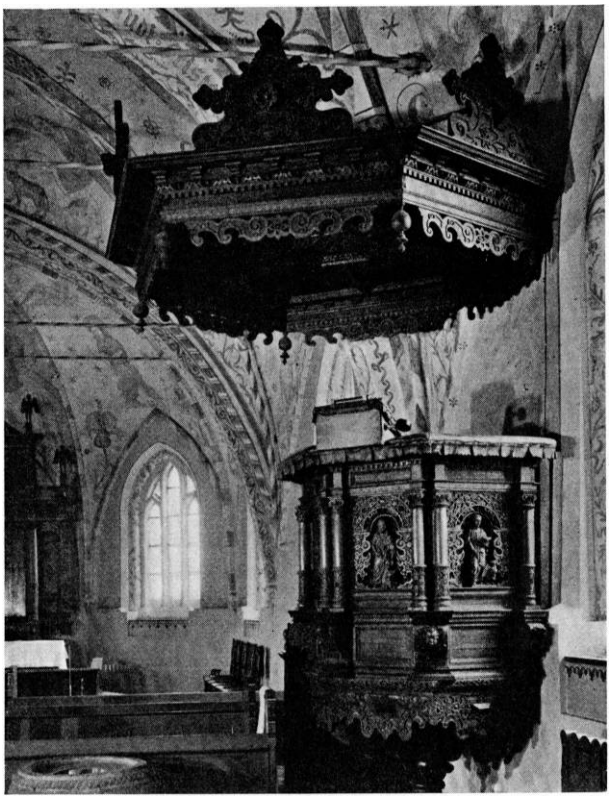

Fig. 7. Kettinge. Prædikestol (s. 1096). E. Skov 1951

Ingen stempler. Ombyttet 1946. †*Oblatæske* af sølv med initialerne P M (Povl Matthiesen, sml. begravelse, s. 1099).

Vinflaske af tin, fra o. 1700. Fladt, firesidet legeme med lille skruelåg foroven. På siderne er fastgjort en bærerem. Under bunden to ens, noget utydelige mestermærker med bogstaverne M L.

Sygekalk fra 1785, 14 cm høj. Formen svarer til alterkalkens (s. 1094), og på bægeret er samme initialer indprikket med kursiv. Under bunden er indprikket: »Weier Med Tilbehør 27 lod 12 qt.«. Samme stempler som på alterkalken. *Disk,* glat med graveret cirkelkors. Forgyldt. I bunden Københavns bystempel 1732 og to mestermærker for Zacharias Jonsen, hvoraf det ene er anbragt oven i et ældre, udslebet stempel. †*Oblatæske,* nævnt 1798 (rgsk.).

Alterstager i barok, skænket 1737. Bred, karnisprofileret fod, skaft bestående af en halvbaluster mellem to kugler, karnisprofileret lyseskål. Lysetorn af malm. På foden graveret kursivindskrift, ens på begge stager: »Foræret til Kiettinge Kierche af Johan Meyer og Wennike Cathrine Desington cl. 29. october 1737«. Højde 56 cm.

†*Messehagel* af rødt fløjl med guldsnore, nævnt 1798 (rgsk.).

Døbefont, romansk, af granit. Den tøndeformede monolit har foroven en tovstav under en kraftig fals og derunder i svagt relief en buefrise med liljer, kors, en engel og en kriger med sværd og skjold. Overgangen mellem kumme og fod markeres af en bred tovstav. På foden er hugget tre mandshoveder. 1883 krævedes fonten renset for overmaling (syn). Tvm. 77 cm. (Mackeprang: Døbefonte, s. 55, 61, 122 f.). 1755 var fonten omgivet af et †»futteral« af træ (præsteindb.), og 1820 ønskede synet træværket om og over fonten borttaget, da det var forfaldent og højst uanstændigt; i stedet skulle sættes en ny beklædning om stenen.

Dåbsfadet er et sydtysk arbejde fra O.1575. I bunden findes en fremstilling af bebudelsen omgivet af to minuskelringe, på randen stemplede ornamenter. Tvm. 52 cm.

Dåbskande af tin fra o. 1850.

Korbuekrucifiks, sen-gotisk, fra o. 1520. Hovedet, som bærer flettet tornekrone, hælder stærkt fremover mod højre, ansigtsformerne er ret plumpe. Hvælvet brystkasse med markering af ribbenene, lille sidevunde. Vistnok nyere arme. Kort lændeklæde med snip på midten og i højre side. Højre fod er lagt over venstre. 98 cm høj. Nyere korstræ. Figuren er i nyere tid malet hvid med brunt hår og lyseblåt lændeklæde. På skibets nordvæg.

Prædikestol (fig. 7) i høj-renaissance fra 1610, signeret C L (sml. Fejø prædikestol, s. 877). Den hører til de bedste af værkstedets mange arbejder og svarer i opbygning nøje til prædikestolen i Vejleby (s. 831), som dog er ringere udført, hvilket især gælder evangelistfigurerne. Den eneste afvigelse består i, at frisefremspringene over søjlerne er glatte, mens de i Vejleby er udformet som bøjler med englehoveder. Snedkersignaturen, et sammenskrevet C L (reliefversaler), er skåret i det ene postamentfremspring. Den samtidige, sekskantede himmel har tandsnit, æggestav og konsolliste på gesimsen, gennembrudte hængestykker og store, udsavede topstykker med beslagværk. Under hjørnerne findes drejede hængekugler. Loftet støttes af en konsolliste og er inddelt i småfelter.

Stolen står nu i renset egetræ, men i postament- og frisefelter ses spor af frakturindskrifter. 1755 kunne man, foruden adskillige skriftsprog, læse: »Denne Prædickestoel haver Hr. Peder Clausen ladet opsætte for sin sal. formands, Hr. Sørren Bøgs og hands Børns desligeste for sin Husfrues Mette Basmus Datters Skyld og til sin egen lære stæd her i Kirken, Gud til Ære, Kirken til Beprydelse og meenige Sognefolck til en ævig Amindelse Anno 1610« (præsteindb.).

Stolestaderne stammer fra restaureringen i 1890'erne. De to øverste stolestader i søndre side har *gavle* fra 1635. Hver gavl har et arkadefelt, hvis bøjleformede pilastre er smykket med fladskåret rankeværk og akantusblade. Bueslagene har tilsvarende rankeværk med hvirvelrosetter og konsollignende »slut-

sten«. I frisefeltet over arkaden står på den ene med reliefversaler: »Bekosted af Peder Anders(en) Bredal [sognepræst 1625—60] oc« og på den anden: »Margrete Andersd(atter) 20. jun. 1635«. Postament og topstykker er nye. *Herskabsstol* fra 1897, øverst i nordsiden.

†*Skriftestol* med indskrift: »Hr. P. C. (Peder Clausen, sml. prædikestol, s. 1096) Anno 1610« (præsteindb. 1755). 1808 var skriftestolen meget mådelig (syn). Stolen var sandsynligvis udført i samme værksted som prædikestolen, og en rest af den er mulig bevaret i et *topstykke*, svarende til prædikestolshimlens, blot mindre, som nu er anvendt over et maleri (se ndf.).

†*Kiste* med jernbeslag, nævnt som gammel 1798 (rgsk.). Den fandtes endnu 1848[9]. Et indmuret †*skab,* hvori altersølvet gemtes, nævnes 1798 (rgsk.).

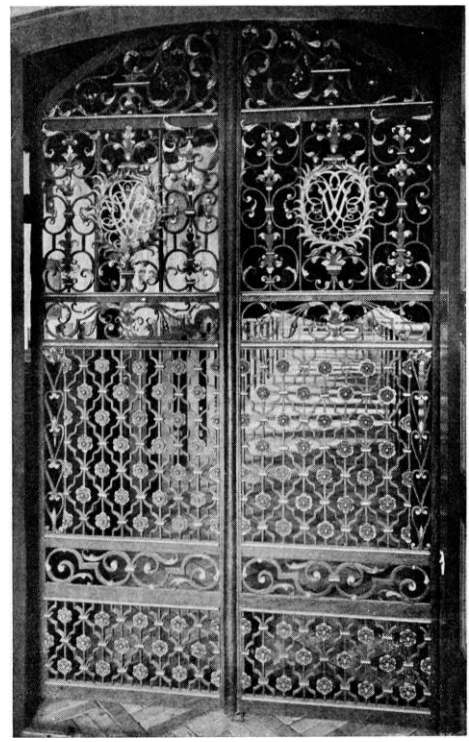

Hude fot.

Fig. 8. Kettinge. Gitterdør (s. 1097).

Gitterdør (fig. 8) af smedejern, regence, fra beg. af 1700'rne. Dørfløjene, som har fladbuet afslutning foroven, deles af vandrette bånd i skiftevis rektangulære og kvadratiske felter, af hvilke de nedre er udfyldt med et netværk, besat med rosetter, mens gitteret foroven er formet som bladmontanter. I gavlfeltet findes rankeslyng med blomster. I hver fløj sidder en krans af palmegrene med spejlmonogrammerne »P M« og »I P« (Povl Matthiesen og Ide Portuan, sml. †kister, s. 1100). Gitteret sad oprindelig mellem koret og gravkapellet (nu præsteværelse), men flyttedes, rimeligvis 1897, til sin nuværende plads i skibets vestdør.

Pulpiturer i skibets vestende og tårnrummet, fra 1897. †*Pulpitur,* nævn I 1816 og 1846 (syn).

Orgel fra 1897. †*Orgel* skænkedes af kirkeejeren 1860[7].

To †*pengetavler* med bjælder nævnes 1798 (rgsk.).

Præsterækketavle, nyere, i tårnrummet.

Maleri, oprindelig fra altertavlen (sml. s. 1094), i ramme med pærestav, kronet af et topstykke i høj-renaissance, muligvis stammende fra †skriftestol (sml. ovenfor). På skibets nordvæg.

Lysekronerne er nye. En †*lysekrone* i kapellet nævnes 1798 (rgsk.).

†*Lysearm* til tre lys, ved prædikestolen; nævnt 1798 (rgsk.).

Kirkeskib, fregat, fra 1800'rne. I tårnrummet.

Tårnur, nyt. †*Tårnur* nævnes 1798 (rgsk.).

Klokker. 1) 1407. Om halsen minuskelindskrift: »ave benigne iesu, ave maria gracia anno d(omi)ni mcdvii t(em)p(or)e dionisii« (»hil være dig, velsignede Jesus, hil være dig, Maria, du benådede. I Herrens år 1407 i Dionysius' tid«). Dionysius var rimeligvis præst ved kirken, da klokken blev støbt. Uldall, s. 152, henfører den tillige med en række andre klokker i amtet til klokkestøberen Pether. Tvm. 93 cm.

2) 1591, støbt af Michel Westphal i Rostock. Om halsen firelinjet indskrift: »An(n)o 1591 lod erligh och velbørdige frue Wivicke Podbusk thil thil (!) Lindholm, erligh och welbørdigh mandt Niels Bildt thil Rafnholt, her Rasmus Laursen, Rasmus Nielsen, Jesper Persen I. K. sog. kirke wergh met forne frue Wivicke herstet«. På slagringen: »Verbum Domini manet in æternum, mester Michkel Westfal« (herefter er slagringen beskadiget). Tvm. 102 cm.

3) Omstøbt 1909 af Løw og Søn. Ophængt i østre tårnglug.

†*Klokker.* 1) Ved klokkeskatten 1528 afleveredes den mindste klokke, som vejede to et halvt skippund, fire lispund (432 kg), den anden beholdt kirken mod at betale 40 lod sølv.

2) 1654, med indskriften: »Anno 1654 er denne Kettinge kirckis kloche støbt, pastore m(agistro) Petro Bredal, kirchevergere Rasmus Mathson, madam Danckwart oc Rasmus Morthenson. Soli Deo gloria (Gud alene æren). L H D D«. Omstøbt 1909.

GRAVMINDER

Mindetavle over sognets faldne i Treårskrigen og krigen 1864. I tårnrummet.

Gravsten. 1) O. 1616. Jens Harbo i Frostrop, død 11. maj 1615 i sin alders 52. år, og hustru Anne Jorgens Daater, død 23. jan. 1616 i sin alders 39. år. Bremersandsten, 192 x 102 cm, med reliefversaler. I hjørnerne medailloner med evangelisttegnene. Religiøs randskrift. I tårnrummets østvæg.

2) O. 1619. Søren Bøg (Severinus Bøgius), født på Fyn, præst i Sorø, Odense, Nysted og Kettinge, død 29. marts 1607, 72 år gammel, i sit embedes 41. år og efter 35 års ægteskab, og hans anden hustru, Mette Rasmusdatter, født i Odense, død 30. maj 1619, 69 år gammel, efter 40 års ægteskab. Af otte børn var de syv døde før faderen. Grå, gotlandsk kalksten, 229 x 146 cm, med reliefversaler (randskrift) og fordybede versaler. Et rektangulært skriftfelt med latinske disticha midt på stenen flankeres af to karyatider i lavt relief, »Arbejdet« og »Hvilen«, hvorunder to skjolde med initialerne S I B og M R D. Over indskriftfeltet er et mindre, rektangulært felt med relief af Kristi dåb, og i hjørnerne findes ovale reliefmedailloner, forestillende Adams skabelse, et dødningehoved, en mand i en kiste og en hovedløs krop, som løfter livets krone. De enkelte

relieffer ledsages af tilsvarende skriftsteder på latin. Mellem de nederste medailloner står skriftstedet 2. Tim. 4,7 på latin. Randskriften indeholder den egentlige gravskrift. I tårnrummets sydvæg.

3) O. 1645. Borger i Nykiøbing Knud Søfrensen, død 22. nov. 1626, 28 (eller 38) år gl., og Hans Madtsen Brode, »barnfød oc borger her samested«, død <16. april 1657>, alderen ulæselig, samt begges hustru, Maren Pedersdaater, født i Holsten, død 25. marts 1645, 53 år gammel. Figursten af gotlandsk kalksten, 183 x 133 cm, med reliefversaler. Over indskriften, som optager halvdelen af stenen, er der et relief af de afdøde i halv figur under et tredobbelt bueslag, båret af volut- og englehovedkonsoller. I hjørnerne findes cirkelmedailloner med evangelisterne og deres tegn og forneden tre skjolde med initialerne, mændenes har desuden bomærke og kvindens et englehoved og Jehovanavn. En åbenbart senere indhugget randskrift på tysk fortæller, at stenen tilhører Johan Holst, hans hustru Sophia Gerbetu?r og deres arvinger 1658. Samme værksted som gravsten nr. 10, 12, 13 og 18 i Stubbekøbing (s. 284 f.) samt nr. 4 i Radsted (s. 998). I tårnrummets østvæg.

4) O. 1705. Giert Erichsen Bremer, født i Naschoug 1629, deponerede fra Herlufsholm i sit 21. år, var siden tredie klasses collega i Naschoug og derefter kapellan i Erindlef i tre år; 1664 kom han til Kiettinge og var sognepræst i 41 år, de sidste 10 år desuden i Breininge. Han var første gang gift med Ingeborre Jacobsdatter i 17 år (tre sønner, to døtre), anden gang med Anna Hansdatter Hammer i 23 år (een søn). Han døde 1705 i sin alders 76. år. Grå kalksten, 232 x 180 cm, med reliefversaler. Største delen af stenen optages af et cirkulært indskriftfelt, hjørnerne er udfyldt med blade. Indmuret i tårnrummets nordvæg. v

Sakristiet indrettedes o. 1700 til *begravelse* for landsdommer Povl Matthiesen. Over indgangen, hvis gitterdør nu er anbragt mellem tårn og skib (s. 1097), sidder i koret en indskriftplade af rødgrå kalksten med versaler og kursiv: »Her under giemmes Det jordiske Af Wel Ædle oc Wel Byrdige Herre Povel Matisen Kongeli (!) Majest. Justitsraad oc Lands Dommer I Laaland oc Falster oc Hans elskelige Husfrue Frue Ide Portuan som haver Bekostet Dette Begravelses Stæd Hvor Til Er Giwet En Capital 200 Sldr. Af Hvis Renter Kierkens eyere skal Wedligeholde Samme Paa det Deres Støv Maa hvile U Rørt oc i Fred Til Den Store Opstandelses Dag«. I kapellet stod 1755 tre †*kister,* hvoraf to havde indskrift:

1) 1708. Paul Matthiesen, justits- og kancelliråd, landsdommer over Laaland og Falster i 37 år, død 12. juni 1708 i sin alders 76. år.

2) 1715. Fru Ide Portuan, gift med landsdommer Povl Matthiesen, født 22. febr. 1658, død 28. april 1715.

3) Rimeligvis deres eneste barn, som døde straks efter fødselen. Kisterne blev, antagelig i begyndelsen af 1800'rne, nedgravet på kirkegården.

†*Muret begravelse.* Under korets gulv, foran alteret, fandtes 1755 en muret begravelse med tre †*kister:*

1) Købmand i Nysted Christen Bremer, som købte kirken af justitsråd Povl Matthiesen.

2) Byfoged i Nysted Michel Alrøe, kirkens næste ejer.

3) Wennike Catrine Desington (sml. alterstager, s. 1095), som forst var gift med Christen Bremer, siden med Michel Alrøe.

KILDER OG HENVISNINGER

Regnskaber 1790—98, div. år (Aalholm godsarkiv). — Synsforretninger over Kirker og Præstegaarde m. v. 1803—13, 1816—24 (stiftsøvrighedsarkivet, LA); Provsteprotokol for Musse Herred 1820—29, Syn over Lollands østre Provsti 1829—48, Syn over Musse Herred 1849—1920 (provstearkivet, LA); Syn over Musse Herred 1861—80 (Nykøbing bispegård). — Museumsindberetninger af J. Magnus-Petersen og C. Engelhardt 1879, J. Magnus-Petersen og Sophus Müller 1889 (kalkmalerier), O. Norn 1942 og Aa. Roussell 1952. Indberetning til lensgreve Raben Levetzau af Hans J. Holm 1890 og M. Henriksen (kalkmalerier) 1898 (Aalholm godsarkiv).

S. Abildgaard: Notesbog I. 1756. S. 6 (NM). — Hans J. Holms skitsebøger. 1889. K 10 12 (tagværker m. m.; Kunstakademiet).

[1] Fortegnelser over Danmarks Kirker 1666 (RA). [2] Kronens Skøder III, 5. [3] Præsteindberetning 1755, jfr. Holms Saml. (LA). [4] Notificationer i Anledning af Forordn, af 8. Nov. 1726 (RA), jfr. præsteindberetning 1755. [5] Notificationer i Anledning af Forordn, af 8. Nov. 1726. [6] Bobé, Graae og West: Danske Len, s. 211. [7] F. R. Friis: Musse Herred II, 99. [8] I hvor høj grad dette er tilfældet, fremgår af konservatorens beretning, hvor det hedder, at »saa at sige alle Malerierne sad meget løst paa Pudsen, saa at Størstedelen kunde støves af, og der er da ikke saa meget igjen, som man kan pege paa som det virkelige Gamle«. Eksempelvis kan anføres, at billedet af hudfletteisen er »fuldstændigt nyt«, idet der »kuns fandtes Marterredskaberne igjen tilligemed Fængselsvinduet og det øverste Partie af Søilen, hvortil Jesus var bunden«. I nogle tilfælde er det endda tvivlsomt, om motivet er det oprindelige. Således siges om billedet i fjerde hvælvings sydkappe: »Iblandt enkelte uforstaaelige Rester af Farve og Streger, saae man en Haand række et Ræger, og Tanken maatte da ledes hen paa Matth. Ev. 27. c. 34. v.«. [9] Larsen: Laaland-Falster I, 67.

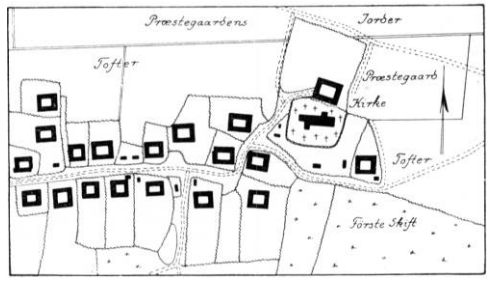

Fig. 9. Kettinge 1776.